

10 THINGS YOUR PARROT WANTS YOU TO KNOW ABOUT BEHAVIOR

Susan G. Friedman, Ph. D.
Department of Psychology
Utah State University, Logan, UT

käännös: Jarmo Tuutti

10 asiaa, jotka papukaijasi haluaa sinun tietävän käyttäytymisestä

Itsensä puolesta puhuminen on jo riittävän hankalaa, mutta miten puhua toisen lajin edustajasta? Oppimisen ja käyttäytymisen yleiset lait käyttäytymisanalyysin piiristä tarjoavat selkeän äänen kaikkiin lajeihin liittyvistä parhaista käytännöistä. Viimevuosina, kun sovellettuna toiminnallisena analyysina tunnettu opetusteknologia on tullut tunnetummaksi ja yleisemmäksi, vankeudessa elävien papukaijojen elämänlaatu on parantunut isoin loikin. Vaikka ne eivätkään kertoisi asiaa sinulle tässä muodossa, kaikki papukaijat hyötyvät hoitajista, jotka tietävät nämä kymmenen asiaa käyttäytymisestä.

1. Käyttäytyminen on se, mitä papukaija tekee *tietyssä tilanteessa*, käyttäytyminen ei ole sitä, mitä papukaija on

Seuraavalla kerralla, kun haluat kuvailla papukaijaasi "on-leimalla" (kuten *on ilkeä*, *on dominoiva*, *on neuroottinen*), vastaa sen sijaan näihin kolmeen kysymykseen: Miltä tämä leima vaikuttaa oikeiden, havaittavien toimintojen valossa? Missä tilanteessa tätä toimintaa esiintyy? Minkä välittömän lopputuloksen tämä toiminta linnulle tuottaa?

Vastaukset näihin kysymyksiin auttavat sinua asettamaan selkeät tavoitteet käyttäytymisen muokkaamiseksi, tunnistamaan ympäristön edeltävät tekijät, jotka edistävät tätä toimintaa, sekä päättämään, mitkä tulokset ylläpitävät toimintaa. Mieti esimerkiksi, miten paljon tietoa saadaan, kun epämääräinen leima "lintuni on ilkeä" korvataan tarkalla edeltäjä-toiminta-seuraus-kuvauksilla - Kun tarjoan käteni häkin lähellä (edeltäjä), lintuni hyökkää (toiminta) saadaksesi minut vetämään käteni pois (seuraus). Emme voi korvata "ilkeää", koska se on vain leima, mutta voimme korvata hyökkäyksen toisella toiminnalla, jota haluamme nähdä.

2. Kaikella toiminnalla on tarkoitus papukaijallesi; tarkoitus on toiminnan tuottama seuraus

Toiminta on papukaijan käyttämä työkalu haluttujen seurausten saavuttamiseksi ympäristöstä (mukaanlukien ympäristö niiden ihon sisällä). Löytääksesi syyn tietylle toiminnalle katso tarkasti, mitä tapahtuu juuri tämän toiminnan *jälkeen*. Lopputulokset kuuluvat yleensä toiseen kahdesta kategoriasta: asioiden, tapahtumien tai olojen saavuttaminen tai niiden välttäminen.

Motivaatio toimia tietyllä tavalla tänään syntyy toiminnan eilen tuottamista seurauksista. Tätä kutsutaan seurauksen laiksi, jonka mukaan toiminta on sen seurauksen funktio.

Seurauksen laki kuvaa luonnon omaa palautesilmukkaa. Eläimen näkökulmasta toimivaa toimintaa toistetaan, sekä ei-toimiva toiminta tukahdutetaan tai sitä muutetaan. Esimerkiksi monet papukaijat käyttävät kovaa ääntä, koska tämä toiminta on tuottanut sosiaalisia vahvisteita (ihmisen huomio) menneisyydessä. Lintu on oppija, ei huutaja.

3. Papukaijat valitsevat luonnostaan toiminnan, joka tuottaa positiivisimman lopputuloksen

Jos mahdollista, eläimillä on tapana valita toiminta, joka on palkitsevinta niiden kannalta. Tätä kutsutaan vastaavuuden laiksi, jonka mukaan eri toimintamallien suhteellinen esiintyminen (tai samat toimintamallit eri tilanteissa) yleensä vastaavat niiden tuottamia suhteellisia vahvisteita.

Esimerkiksi jos Perwinkle-papukaijaa vahvistetaan Johnin kädelle astumisesta 90% kerroista ja Gracen kädelle astumisesta 40% kerroista, Perwinkle luultavasti astuu Johnin kädelle 90% ajasta sekä vain 40% ajasta Gracen kädelle. Tämän vastaavuuden lain on osoitettu toimivan useilla eri lajeilla, mukaanlukien ihminen. Voimme käyttää tätä hyväksemme ongelmakäyttäytymisen vähentämisessä vahvistamalla vaihtoehtoista toimintaa erittäin suurella vahvisteella. Näin pystymme vähentämään ongelmia ilman, että joudumme turvautumaan rankaisuun.

4. Jokainen papukaija on yksilö ja sillä on oma näkökulmansa siitä, mitkä seuraukset motivoivat sitä toimimaan

Vahvisteita on olemassa erilaisia, kuten fyysiset asiat, sosiaalinen vuorovaikutus, aistielämykset, fyysiset aktiviteetit sekä pakeneminen epämiellyttävältä ärsykkeeltä. Eläimen elämänlaatu riippuu pitkälti sen päivittäistä toimintaa motivoivien ärsykkeiden määrästä, laadusta sekä vaihtelevuudesta. Jotkin vahvisteet ovat automaattisesti palkitsevia, kuten ruoka. Toiset opitaan kokemuksen kautta, kun ne yhdistetään säännöllisesti ja läheisesti johonkin olemassaolevaan vahvisteseen. Ihmisen käden kosketus on esimerkki vahvistesta, joka opitaan yhdistämällä se johonkin toiseen vahvisteseen, kuten ruokaan. Uusien käyttäytymismallien oppiminen on yksi luonnon ovelista suunnitelmista. Se pitää huolen, että eläimellä on aina hyvä syy toimia sen sijaan, että se istuisi paikoillaan.

5. Oppiaksesi, mikä motivoi papukaijaasi, tarkkaile huolella sen suosikkiesineitä, -aktiviteettejä sekä suosikki-ihmisiä

Termi "vahviste" kuvaa toimintaa seuraavan seurauksen tätä toimintaa lisäävää vaikutusta. Se ei varsinaisesti kuvaa mitään seurauksen kiinteää ominaisuutta. Jotkin seuraukset ovat vahvistavia ajoittain, mutteivät aina. Auringonkukan siemen ei välttämättä motivoi lintua, joka on juuri syönyt kupillisen siemeniä, sekä ihmisen käsi ei välttämättä motivoi lintua lentämään, joka on ollut koko päivän aktiivinen. Lajin luonnonhistorian, yksilön käyttäytymishistorian sekä nykyisten olosuhteiden ymmärtäminen antaa meille tärkeitä vihjeitä siitä, mikä voi motiovida kyseistä lintua. Paras lähtökohda on olla tekemättä oletuksia. Mitä tulee yksittäisten papukaijojen tarpeisiin, käyttäytymistä ymmärretään parhaiten yksilön tutkimisen kautta.

6. Lisää papukaijasi hyvää käyttäytymistä toimittamalla positiivisia vahvisteita välittömästi ja johdonmukaisesti

Luultavasti tärkein huomio tehokkaan vahvisteen kohdalla on läheisyys, eli aikaväli toiminnan ja vahvisteen välillä. Nopea positiivisen vahvisteen toimittaminen on selkein tapa viestiä, että tietty toiminta sai aikaan palkitsevan tuloksen, jotta papukaija voi toistaa

tämän toiminnan saadakseen lisää vahvisteita. Myöhäinen toimitus voi johtaa jonkin muut ketjun toiminnan vahvistamiseen. Myös johdonmukaisuus on tärkeää, sillä se viestii selkeästi käyttäytymisen ja tuloksen "jos-niin" suhteesta - jos astut orrelle, saat rapsutuksia.

7. Huono uutinen on, että voit vahvistaa tahtomattasi myös ongelmakäyttäytymistä

Toiminta, jota ei vahvisteta, katoaa ajan kanssa sammumiseksi kutsutun prosessin kautta. Näin myös kaikkea ongelmakäyttäytymistä vahvistetaan jollain tavalla, kuten leikkipaikalta haahuilua, ei-toivotun käden puremista sen pois saamiseksi sekä puurakenteiden jyrsimistä ärsykevahvisteiden saamiseksi. Ajoittainen vahvistaminen saa aikaan pysyvää ongelmakäyttäytymistä samalla tavalla, kuin se lisää uhkapelaamista. Kun ongelmakäyttäytyminen on opittu, ajoittainen potti ylläpitää toimintaa, kuten huomiohuutamista.

Aina papukaijan ongelmakäyttäytymistä ei vahvista oma toimintamme - muut linnut, lapset sekä sisäiset kokemukset ovat yleisiä tekijöitä - mutta joka tapauksessa: tarkoitukseton vahvistaminen on ongelma johon voimme puuttua. Paras kysymys, jonka voit kysyä ongelmakäyttäytymisen kohdalla, ei ole "mikä papukaijassa on vikana?", vaan mikä vahvistaa tätä tiettyä toimintaa. Kun ymmärrämme, että toiminta liittyy funktionaalisesti ympäristöön, jossa se tapahtuu, voimme muttaa ympäristöä muuttaaksemme toimintaa; tehokkaasti ja humanisti.

8. Vältäaksesi ongelmakäyttäytymistä järjestä ympäristö tekemään oikeasta toiminnasta helpompaa ja tehokkaampaa, kuin ei-toivotusta toiminnasta

Joskus positiivisin, vähiten tungetteleva tapa ongelmakäyttäytymisen ratkaisemiseksi on poistaa ympäristöstä tämän toiminnan laukaisevat vihjeet. Esimerkiksi leikkipaikan siirtäminen pois seinän vierestä vähentää papukaijan ajoittaista ikkunan karmien jyrsimistä. Orren kiinnittäminen häkin oven sisäpuolelle ja papukaijan opettaminen istumaan siinä voi vähentää papukaijan tarvetta purra syvälle häkkiin laitettua kättä. Monien toivomamme toiminnan estävien asioiden löytäminen ympäristöstä vaatii tarkkaa silmää. Monet yksinkertaiset ratkaisut jäävät löytämättä, koska katsomme lintua sen sijaan, että katsoisimme ympäristöä, jossa toiminta tapahtuu.

Edelleen, pystyt myös poistamaan ongelmakäyttäytymistä ylläpitävät vahvisteet, jolloin tämä toiminta vähenee, koska se ei enää tuota vahvisteita.

9. Vahvista pieniä askeleita lopullista maalia kohti

Et voi vahvistaa toimintaa, jota ei koskaan esinny, mutta voit opettaa uusia toimintamalleja (tai uusia versioita olemassa olevista) nopeasti, vahvistamalla pieniä askeleita kohti lopullista maalia. Tätä kutsutaan käyttäytymisen muokkaamiseksi askel kerrallaan. Esimerkiksi papukaijaa, joka ei suostu astumaan orrelle, voidaan opettaa vahvistamalla useita kertoja seuraavia askeleita: rauhallinen elekieli orren lähellä, nopea orren koskeminen varpaalla, yksi jalka orrella, painon siirtyminen orrella olevaa jalkaa kohti sekä viimein: kaksi jalkaa orrella.

Hyvät tämän taidon osaavat kouluttajat ovat taitavia tarkastelemaan toiminnan suorittamisen hienovaraisia ja luonnollisia variaatioita. Näistä luonnollisista variaatioista he huomaavat ja vahvistavat lopullista maalia lähestyvää seuraavaa askelta. Erittäin pieniä parannuksia pitää vahvistaa aivan välittömästi. Jos lintu vaikuttaa epävarmalta jonkin askeleen kohdalla, palaa aikaisemmin opittuun askeleeseen ja tämän jälkeen siirry

eteenpäin, askel askeleelta.

10. Saat mitä vahvistat, joten saa papukaijasi kiinni käyttäytymästä hyvin

Voidaan sanoa, että kulttuurillinen sumu saa meidät kiinnittämään enemmän huomiota yksilön huonoon käyttäytymiseen, kuin hyvään. Itse asiassa sama huomion määrä taitavasti kohdistettuna ympäristön järjestämiseen hyvän käyttäytymisen tekemiseksi helpoksi ja palkitsevaksi saa aikaan nopeita ja pitkäaikaisia vaikutuksia. Kun vähennät ongelmakäyttäytymistä (jonka tuloksena lintu toimii vähemmän), aseta samalla myös lisättävä toiminta. Tällä tavalla et vähennä linnun päivän aikana saamien vahvisteiden määrää.

Papukaijasi hyvästä käyttäytymisestä "saaminen kiinni" ei pelkästään lisää toivomaasi käyttäytymistä, vaan myös parantaa suhdettasi lintuusi. Eläimet ovat valtuutettuja tekemään oikeat toimintaan liittyvät ratkaisut oikeista syistä: siksi, että ne tuottavat jotain arvokasta sen sijaan, että välttäisivät jotain epämiellyttävää. Tämän seurauksena papukaijat elävät paremmin ihmisten keskuudessa.